

# بررسی نقش آفرینی سازمان توسعه تجارت در تجارت با کشورهای منطقه و موانع پیش روی آن



انديشكده اقتصاد مقاومتي |

گروه توليد و تجارت |

فرداد ماه ۱۴۰۰

# بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا  
وَأَنهَاكَ فِي رِجَاكَ مَا (بِاخْلَاصِ نِيَّةٍ) جِهَادِ كُنْتُمْ،  
قطعا به راه‌های خود، هدایتشان خواهیم کرد

رهبر معظم انقلاب: علاج برون رفت از مشکلات کشور «اقتصاد مقاومتی» است.

## معرفی اندیشکده اقتصاد مقاومتی

اندیشکده اقتصاد مقاومتی یک کانون تفکر با مأموریت «تصمیم سازی برای حل مسائل اقتصاد کشور در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی» است که در سال ۱۳۹۵ فعالیت رسمی خود را آغاز نمود.

شناسایی شبکه مسائل در هر حوزه موضوعی، طراحی راهکار برای حل مسائل احصاء شده و هم‌اندیشی جهت ارزیابی و تدقیق آن، بررسی تجربیات جهانی، طرح مباحث در فضای نخبگانی و رسانه‌ای و پیگیری راهکارهای ارائه شده از دستگاه‌ها و مسئولین مرتبط به منظور اتخاذ تصمیمات لازم، از جمله فعالیت‌هایی است که در اندیشکده انجام می‌شود.

علاقه‌مندان می‌توانند از طریق سایت [Mett.ir](http://Mett.ir) با اندیشکده اقتصاد مقاومتی در ارتباط باشند و نظرات، انتقادات و پیشنهادهای خود را در خصوص این گزارش و همچنین سایر فعالیت‌های اندیشکده، مطرح کنند.

## بررسی نقش آفرینی سازمان توسعه تجارت در تجارت با کشورهای منطقه و موانع پیش روی آن

تولید و تجارت	گروه موضوعی:
پژوهشی	نوع گزارش:
۱۴۰۰۰۳۳۲۰	شناسه:
۱۴۰۰/۰۳/۳۱	تاریخ انتشار:
مصطفی سلیمی مفرد	تهیه و تدوین:
سید حسن محفوظی موسوی	مدیر مطالعه:
محمد مهدی یزدانی	ناظر علمی:

## خلاصه مدیریتی

توسعه تجارت منطقه‌ای کشور نیاز به یک برنامه‌ریزی دقیق و کارشناسی با پشتوانه علمی، اجرایی و مالی دارد؛ بگونه‌ای که ایجاد و یا انتخاب یک نهاد متولی به منظور سیاستگذاری و برنامه‌ریزی در حوزه تجارت خارجی با داشتن اختیارات و ابزارهای لازم که بتواند نقش مغز متفکر و حلقه اتصال نهادها و سازمان‌های مرتبط با امر تجارت در کشور را ایفا کند، یکی از پیش‌شرط‌های مهم و ضروری است.

سازمان توسعه تجارت ایران در سال ۱۳۸۳ با ادغام مرکز توسعه صادرات ایران، مرکز تهیه و توزیع کالا و معاونت بازرگانی خارجی وزارت بازرگانی ذیل وزارت بازرگانی وقت تاسیس شد و مهم‌ترین مأموریت آن سیاستگذاری، برنامه‌ریزی، پشتیبانی و تسهیل تجارت خارجی کشور و حمایت از توسعه صادرات بود.

با ادغام دو وزارتخانه صنایع و معادن و بازرگانی و تشکیل وزارت صنعت، معدن و تجارت، سازمان توسعه تجارت نیز به این وزارتخانه منتقل شد.

اگرچه در اساسنامه فعلی سازمان توسعه تجارت ایران واژه سیاستگذاری وجود ندارد اما با توجه به انتقال وظیفه «تنظیم و اجرای سیاست‌ها، خط مشی‌ها و مقررات بازرگانی کشور» از وزارت بازرگانی به وزارت صنعت، معدن و تجارت و نبود نهاد متولی دیگری به‌جز سازمان توسعه تجارت در این وزارتخانه، مسئولان دوره‌های مختلف این سازمان همواره بر این موضوع تاکید می‌کنند که سازمان توسعه تجارت وظیفه سیاستگذاری تجاری کشور را نیز برعهده دارد.

سازمان توسعه تجارت ایران برای ایفای نقش موثر در حوزه تجارت خارجی و رشد صادرات غیرنفتی طبق قانون ابزارهایی در اختیار دارد که از مهمترین این ابزارها می‌توان به مواردی همچون «دفتر مقررات صادرات و واردات»، «سامانه جامع تجارت»، «مشوق‌های صادراتی»، «تعیین و اعزام رایزنان بازرگانی» و «عقد و اجرای قراردادهای و توافقات تجاری» اشاره کرد.

به گفته مدیران و کارشناسان سازمان توسعه تجارت ایران و فعالان این حوزه، این سازمان در سالیان اخیر از یک سو با توجه به سلب اختیارات و ابزارهای خود از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت «دفتر مقررات صادرات و واردات» و انتقال این ابزارها به دیگر نهادها، سازمان‌های دولتی و بخش خصوصی «انتقال حق انتخاب صادرکننده نمونه به اتاق بازرگانی صنایع، معادن و کشاورزی» و از سوی دیگر عدم تخصیص بودجه متناسب با ابزارهای توسعه‌ای و ترویجی «مشوق‌های صادراتی و اعزام رایزن بازرگانی» و نواقص زیرساختی «سامانه جامع تجارت»، در انجام وظایف و مأموریت‌های خود ناکارآمد عمل کرده است.

دفتر مقررات صادرات و واردات را می‌توان مهم‌ترین ابزار سازمان توسعه تجارت ایران در حوزه سیاستگذاری و تعیین خط مشی تجاری کشور نامید. این دفتر مسائل مربوط به صادرات و واردات نظیر تعرفه‌های وارداتی، دستورالعمل‌ها، بخشنامه‌ها، عوارض صادراتی و بطور کلی سیاستگذاری در حوزه صادرات و واردات را طراحی و پیگیری می‌کند. دفتر مقررات صادرات و واردات در اواخر سال ۱۳۹۵ و اوایل سال ۱۳۹۶ از سازمان توسعه تجارت جدا و به حوزه ستادی وزارت صنعت، معدن و تجارت منتقل شد. از سال ۱۳۹۷ به لحاظ چارت سازمانی و از ابتدای امسال (۱۴۰۰) کلیه حقوق و مزایای دفتر مقررات صادرات و واردات به وزارت صنعت، معدن و تجارت منتقل شد تا بدین ترتیب سازمان توسعه تجارت مهم‌ترین ابزار خود برای سیاستگذاری و ایفای نقش در حوزه تجارت خارجی کشور را از دست بدهد.

سامانه جامع تجارت از دیگر ابزارهای سازمان توسعه تجارت است که به منظور ایجاد شفافیت، از بین بردن فساد اداری، رانت و امضاء طلایی و یکپارچه‌سازی سیستم تجاری کشور و تسهیل تجارت ایجاد شد. این سامانه با توجه به مشکلاتی نظیر نواقص فنی، اختلال‌های متعدد و عدم هماهنگی با گمرک جمهوری اسلامی ایران نتوانسته به بسیاری از اهداف خود دست یابد.

مشوق‌های صادراتی و رایزنان بازرگانی از جمله ابزارهای توسعه‌ای و تشویقی سازمان توسعه تجارت هستند که در سالیان اخیر به بهانه عدم تخصیص بودجه کافی عملیاتی خود را از دست داده‌اند. ایران در حال حاضر تنها ۷ رایزن بازرگانی در ۷ کشور خارجی (عراق، افغانستان، عمان، روسیه، چین، آذربایجان و ارمنستان) دیگر دارد. این درحالی است که کشور ترکیه به عنوان رقیب منطقه‌ای ایران ۲۲ رایزن بازرگانی تنها در کشور عراق دارد. مشوق‌های صادراتی نیز در صورت وجود بودجه، بصورت پراکنده پرداخت شده و مقدار ناچیزی از هزینه صادرکنندگان را پوشش می‌دهد.

عقد توافقات تجاری و پیوستن به اتحادیه‌های اقتصادی نیز از جمله ابزارهای مهم سازمان توسعه تجارت برای توسعه تجارت منطقه‌ای ایران می‌باشد. گرچه عقد قراردادها و توافقات تجاری و پیوستن به اتحادیه‌های اقتصادی و ترتیبات منطقه‌ای و نهادها و سازمان‌های بین‌المللی به عهده سازمان توسعه تجارت می‌باشد؛ اما شورای عالی امنیت ملی و وزارت امور خارجه مرجع نهایی صدور دستور برای پیوستن به چنین سازوکارهایی هستند و سازمان توسعه تجارت نمی‌تواند بدون تصمیم‌گیری و هماهنگی با این شورا به صورت مستقل مبادرت به انجام چنین کاری کند؛ مسائل فنی قراردادها و توافقات تجاری و پیوستن به اتحادیه‌های اقتصادی از اختیارات سازمان توسعه تجارت است.

در کنار موارد گفته شده، به دلیل مشکلات ساختاری و نداشتن جایگاه بین‌نهادی، سازمان توسعه تجارت ایران صرفاً نقش یک سازمان پیشنهاد دهنده و اجرا کننده تصمیمات دیگر نهادها و سازمان‌های غیرتخصصی دولتی

و بعضاً بخش خصوصی را ایفا می‌کند و طی سال‌های اخیر عملکردی متناسب با وظایف، مأموریت‌ها و اهداف تعیین‌شده نداشته است.

## فهرست مطالب

مقدمه.....	۷
فصل ۱. بررسی سازمان توسعه تجارت.....	۹
۱-۱- وظایف، ماموریت‌ها و اهداف سازمان توسعه تجارت.....	۹
۱-۲- ابزارهای سازمان توسعه تجارت.....	۱۰
۱-۳- دفتر مقررات صادرات و واردات.....	۱۱
۱-۴- سامانه جامع تجارت.....	۱۳
۱-۵- مشوق‌های صادراتی.....	۱۳
۱-۵-۱- مشوق‌های صادراتی مستقیم.....	۱۴
۱-۵-۲- مشوق‌های صادراتی غیرمستقیم.....	۱۹
۱-۶- رایزنان بازرگانی.....	۲۰
۱-۷- عقد قراردادهای و توافقات تجاری دوجانبه و چندجانبه.....	۲۲
فصل ۲. اقدامات شاخص سازمان توسعه تجارت در توسعه تجارت منطقه‌ای.....	۲۴
۲-۱- موافقتنامه تجارت محدود با اتحادیه اقتصادی اوراسیا.....	۲۴
۲-۲- تشکیل کارگروه کارشناسی تهاتر کالا ایران با برخی کشورها.....	۲۵
۲-۳- اعزام رایزن‌های بازرگانی به کشورهای منطقه.....	۲۵
۲-۴- مسائل و مشکلات پیش‌روی سازمان توسعه تجارت.....	۲۵
۲-۵- ثبت سفارش و سامانه جامع تجارت.....	۲۵
۲-۶- دفتر مقررات صادرات و واردات.....	۲۸
۲-۷- چالش‌های سازمان توسعه تجارت جهت توسعه تجارت با کشورهای منطقه.....	۳۰
۲-۷-۱- درآمد؛ مبنای تعرفه‌گذاری در سازمان توسعه تجارت.....	۳۰
۲-۷-۲- تعداد کم رایزنان بازرگانی در کشورهای منطقه.....	۳۰
۲-۷-۳- کمبود نیروی انسانی متخصص و آشنا با موضوعات توافق‌های تجاری.....	۳۲
۲-۷-۴- اولویت نداشتن تجارت خارجی و عدم التزام جدی به آن در بین مسئولین.....	۳۳
۲-۷-۵- فقدان وحدت فرماندهی و تداخل وظایف و مسئولیت بین دستگاه‌ها.....	۳۳
فصل ۳. جمع بندی و نتیجه‌گیری.....	۳۵
منابع.....	۳۶

## فهرست جداول

- جدول ۱. میزان پرداخت کمک هزینه اعزام هیات‌های تجاری-بازاریابی در سال ۱۳۹۹..... ۱۴
- جدول ۲. موضوع و میزان کمک هزینه حمایت از فعالیت‌های تبلیغاتی، بازاریابی، اطلاع رسانی، مشاوره، آموزش و فرهنگ‌سازی در حوزه صادرات..... ۱۶
- جدول ۳. رؤس حمایتی و میزان کمک هزینه ایجاد، راه‌اندازی و توسعه فعالیت مراکز تجاری ایران در خارج از کشور..... ۱۷
- جدول ۴. شاخص‌ها و میزان پرداخت یارانه سود تسهیلات بانکی به بنگاه‌های صادرکننده کالا..... ۱۷
- جدول ۵. شاخص و میزان پرداخت یارانه سود تسهیلات بانکی به توسعه و تجهیز زیرساخت‌های صادراتی و لجستیک..... ۱۷
- جدول ۶. شاخص و میزان پرداخت یارانه سود تسهیلات بانکی به صادرکنندگان خدمات..... ۱۸

## فهرست اشکال

- شکل ۱. وبسایت رسمی سامانه جامع تجارت..... ۲۶
- شکل ۲. نامه اعتراضی معاون فنی گمرک به وزارت صنعت، معدن و تجارت پیرامون تعدد صدور بخشنامه‌ها..... ۲۹





یکی از مشکلات اقتصاد ما کم تحرّکی در تجارت خارجی است. ظرفیت تولید ما در داخل زیاد است؛ بازارهای دنیایی هم بسیار وسیع است. ما می‌توانیم تجارت خارجی‌مان را افزایش بدهیم، پیش ببریم و آن کاری را که حقیقتاً به طور مستقیم به معیشت مردم و سفره‌ی مردم ارتباط پیدا میکند، ان شاء الله سامان بدهیم که یکی از کارهای مهم است. ما امروز در تجارت خارجی تحرّکمان کم است؛ روش‌هایمان بعضاً روشهای نادرستی است؛ اینها به تحوّل نیاز دارد؛ احتیاج به تحوّل دارد. یکی از موارد تحوّل همین مسئله‌ی تجارت خارجی است.

بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی ۱۴۰۲/۰۱/۰۱

تهیه شده در گروه تولید و تجارت اندیشکده اقتصاد مقاومتی